

شهروندانه

اخلاق شهروندی مجموعه‌ای از قوانین و عرف‌های اجتماعی است که می‌تواند امکان زندگی مناسب و هماهنگ را، چه با انسان‌ها و چه با محیط‌زیست، به وجود آورد. اخلاق شهروندی شامل مبانی، معیارها، بایدها و نبایدها، و هنجارهایی است که بر رفتار، اعمال، روابط و مناسبت‌های اجتماعی شهروندان حاکم است و همچنین دربرگیرنده اصولی است که سبب رعایت حقوق فردی و اجتماعی و انجام تکلیف‌هایمان نسبت به دیگران می‌شود.

ویژگی‌ها و ابعاد اخلاق شهروندی (الف) نظم و قانون

شاید اولین موضوعی که در مورد اخلاق شهروندی به ذهن بیاید، «رعایت قانون» باشد. بدون تردید جامعه به امنیت نیاز دارد و هرگونه آرامش و امنیت اجتماعی در گرو نظم و عمل به قانون است. بی‌نظمی در کارهای اجتماعی به همه مردم ضرر می‌رساند. تعمیرکار بی‌نظم و بدقول، راننده بی‌توجه به قانون‌های رانندگی، کارمند وقت‌نشناس برای شرکت در جلسه‌ها و حضور در اداره و... زیان‌های بسیاری به مردم وارد می‌کنند.

قانون‌ها به زندگی نظم می‌دهند. رعایت قانون از وظایف تک‌تک شهروندان نسبت به یکدیگر و کشور است. قانون‌ها امروزه همه جنبه‌های زندگی ما را پوشش می‌دهند؛ از قانون‌های راهنمایی و رانندگی گرفته تا قانون‌های صادرات و واردات، و ...

برخی قانون‌ها نوشته شده‌اند. برخی هم نانوشته‌اند و باید با توجه به اخلاق اجتماعی و ارزش‌ها آن‌ها را رعایت کرد. برای مثال، رعایت نوبت در صفاها یک قانون نانوشته است، اما همه باید آن را رعایت کنند.

(ب) حقوق اجتماعی و هنجارها

رعایت حقوق انسان‌ها بسیار اهمیت دارد و در اسلام زیر پا گذاشتن حق الناس گناه بزرگی شمرده می‌شود. برخی حقوق اجتماعی با قانون سنجیده می‌شوند؛ مثل حقوق مربوط به اموال و برخی با هنجارها، ارزش‌ها و آموزه‌های دینی، مثل همان رعایت نوبت در صف، مسخره نکردن دیگران و ...

نکته:

در رعایت حقوق اجتماعی نباید بین افراد تفاوت قائل شد. به فرمان امام علی (ع) به مالک اشتر توجه کنید: «مردم دو گروه‌اند: یا برادران تو هستند بابت کیش و آیین، یا هم‌نوع تو هستند در آفرینش.» همین حدیث کافی است تا خود را تافته جدا بافته ندانیم و همه حقوق انسانی را در برابر دیگران رعایت کنیم.

قانون طلایی اخلاق

امام علی (ع) به فرزند خود امام حسن (ع) می‌فرمایند: «چیزی که برای خود می‌پسندید برای دیگران بپسندید و چیزی که برای خود نمی‌پسندید برای دیگران هم نپسندید.»

اگر همه ما به این قانون طلایی پایبند باشیم، چه تحول شگرفی روی خواهد داد!

دوست ندارید حقتان را بخورند؟ نگاه کنید آیا شما در حال خوردن حق دیگران نیستید؟

دوست دارید درکتان کنند؟ نگاه کنید شما دیگران را درک می‌کنید؟ یا با آنان مدارا می‌کنید؟

(ج) احساس مسئولیت نسبت به هم‌نوعان

۱. کمک به یکدیگر: یکی از مسئولیت‌های ما به‌عنوان شهروند باخلاق، کمک‌رسانی به نیازمندان است. اگر کسی بشنود یا ببیند که کسی به کمک نیاز دارد و توانایی داشته باشد، باید به او کمک کند. مثلاً اگر ماشینی خراب‌شده یا بنزین تمام کرده است، بی‌خیال از آن نگذریم. پیامبر اسلام (ص) می‌فرماید: «هر که فریاد انسانی را بشنود که

مسلمانان را به یاری می‌طلبد و به یاری او نرود، مسلمان نیست.»

در حوادث طبیعی مانند سیل و زلزله یا آتش‌سوزی، یا هنگامی که کسی مصدوم شده، وظیفه شرعی و انسانی ماست که در حد توان به افراد مصیبت‌زده کمک کنیم یا اگر نمی‌توانیم، راه را برای نیروهای امداد باز بگذاریم و مانعشان نشویم.

۲. احساس مسئولیت در تولید و ارائه خدمات: کم‌گذاشتن از کار

شاید که نامت نخت داد غم
تو که نخت دیگرانی

● اخیراً با انتشار ویروس «کرونا» و به خطر افتادن سلامتی مردم، دستورالعمل‌هایی دربارهٔ رعایت بهداشت به مردم توصیه شده‌اند که هر شهروند موظف به رعایت آن‌هاست. هر شهروند با اخلاق و وظیفه‌شناس، با زدن ماسک و انجام دیگر دستورالعمل‌ها در حد امکان، از سلامتی و بهداشت جامعه محافظت می‌کند.

۶. **حق همسایه:** حق همسایه جزئی از حقوق اجتماعی و هنجارهاست، اما به دلیل اهمیت فراوان و سفارش‌های زیاد دین و بزرگان بیشتر مورد تأکید است؛ زیرا در اجتماع کسانی که بیش از همه به ما نزدیک‌اند، همسایه‌ها هستند.

در رعایت حق همسایه باید بسیار مراقب بود. نباید با سروصدای زیاد آنان را آزار داد یا در زندگی آنان سرک کشید. باید با ایشان مدارا کرد و... در روایات آمده است: «کسی که سیر بخوابد و همسایه‌اش گرسنه باشد، مسلمان نیست.»

سفارش امیرالمؤمنین (ع) دربارهٔ همسایگان در آخرین لحظه‌های عمرشان نشان‌دهندهٔ وظیفهٔ ما نسبت به آنان است: «و خدا را! و خدا را! همسایگان را بپایید که سفارش‌شدهٔ پیامبر شمایند. پیوسته دربارهٔ آنان سفارش می‌فرمود، چندان که گمان بردیم برای آنان ارثی معین خواهد کرد.»

و یا مواد اولیه در تولید کالا و عرضهٔ جنس بی‌کیفیت که موجب خسارت و یا مصرف‌کننده و ناراحتی و بی‌اعتمادی وی نسبت به تولیدات داخلی می‌شود، کاری نادرست و شرعاً گناه است.

رسول خدا (ص) می‌فرماید: «خداوند دوست دارد وقتی یکی از شما کاری می‌کند، آن را کامل کند.»

۳. **امر به معروف و نهی از منکر:** امر به معروف و نهی از منکر در اسلام از واجبات است. مردم جامعه در کنار هم زندگی می‌کنند و روی هم تأثیر می‌گذارند. پس نباید نسبت به هم بی‌تفاوت باشند. افراد جامعه مانند ساکنان یک کشتی هستند که سرنوشتشان به هم گره خورده است. راهنمایی انسان‌ها به خوبی‌ها و بازداشتن آن‌ها از آنچه به صلاح خودشان و جامعه نیست، حکم عقل و فطرت است.

چو می‌بینی که نابینا و چاه است
اگر خاموش بنشیننی گناه است

۴. **محیط‌زیست و اموال عمومی:** استفاده از محیط‌زیست حق مشترک همهٔ موجودات زنده و امانت الهی است که شامل محیط طبیعی (جنگل، دریاچه، باغ و...) و مصنوعی (پارک‌ها، شهرها و...) می‌شود. برای حفاظت از آن باید موارد زیر را رعایت کرد:

اموال عمومی: اموال عمومی یا همان بیت‌المال حق همهٔ مردم است و باید در نگهداری درست از آن‌ها بکوشیم و به آن‌ها آسیب نرسانیم. برای مثال، حفاظت از آثار تاریخی، پاکیزه نگه‌داشتن معبرهای عمومی، استفادهٔ درست از وسایل نقلیهٔ عمومی و... وظیفهٔ همهٔ ماست.

۵. **بهداشت عمومی و فردی:** رعایت بهداشت عمومی در واقع یعنی رعایت بهداشت محیط زندگی، غذا و آب و صدمه‌نرساندن به دیگران از این طریق. (در برخی موارد زیرمجموعهٔ حفظ محیط‌زیست است.)

برخی از حقوق محیط‌زیست برخی از وظایف ما

۱. جلوگیری از آلودگی محیط‌زیست	آشغال نریزیم، هوا را پاکیزه نگه داریم و ...
۲. آسیب نرساندن به محیط‌زیست	به درختان و حیوانات صدمه نزنیم و ...
۳. استفادهٔ درست از منابع	در مصرف برق، آب و دیگر منابع اسراف نکنیم و ...
۴. رسیدگی به محیط‌زیست و جلوگیری از آسیب‌های طبیعی و انسانی	آتش‌سوزی‌های طبیعی را خاموش کنیم، آلودگی‌ها را بزدااییم و ...

بهداشت فردی نیز از جمله وظایف انسان نسبت به خود است که البته روی جامعه و بهداشت عمومی هم تأثیر می‌گذارد. شهروند با اخلاق همواره بهداشت فردی و عمومی را رعایت می‌کند. کسی که سرماخورده است، باید با استفاده از ماسک و دستمال و رعایت بهداشت فردی، به بهداشت عمومی و سلامت دیگران آسیب نزند. آشپزها باید با رعایت بهداشت فردی غذای سالم به مردم بدهند.

نکته:

● توجه به نظافت شخصی باعث می‌شود دیگران در مکان‌های عمومی آزرده نشوند.